

**BOSHLANG'ICH SINIF O'QUVCHILARINI MUSTAQIL FIKRLASHGA
O'RGATISHDA MODULLI TA'LIM TEXNOLOGIYASIDAN FOYDALANISH****Saparov Xikmat Fayzullayevich***Osiyo Xalqaro Universiteti magistri***Ilmiy rahbar: Jamilova Bashorat Sattarovna***Pedagogika f. f. d. (PhD), dotsent*

Annotatsiya: *Mazkur maqolada boshlang'ich sinf o'quvchilarini mustaqil fikrlashga o'rgatishda modulli ta'lim texnologiyasidan foydalanishning dolzarbligi, ilmiy-nazariy asoslari va xorijiy tajribalari yoritilgan. Modulli ta'lim texnologiyasi o'quvchilarda analitik tafakkur, muammoli vaziyatlarda qaror qabul qilish, ijodiy yondashuv va o'z-o'zini nazorat qilish kabi kompetensiyalarni shakllantirishda samarali vosita hisoblanadi. Tadqiqotda Singapur, Germaniya va AQSH ta'lim tizimlaridagi ilg'or tajribalar tahlil qilinib, ularni O'zbekiston ta'lim tizimiga moslashtirishning metodik jihatlari asoslab berilgan. Shuningdek, modulli ta'limning boshlang'ich sinf o'quvchilari mustaqil fikrlash qobiliyatini rivojlantirishdagi afzalliklari, uning texnologik, psixologik va pedagogik imkoniyatlari tahlil qilingan.*

Kalit so'zlar: *modulli ta'lim texnologiyasi, mustaqil fikrlash, boshlang'ich ta'lim, kompetensiyaviy yondashuv, xorijiy tajriba, pedagogik innovatsiya, o'quvchi faolligi, ijodiy tafakkur.*

Annotation: *This article explores the relevance, theoretical foundations, and international practices of using modular teaching technology to develop independent thinking skills among primary school students. Modular teaching is presented as an effective approach for fostering analytical thinking, problem-solving, creativity, and self-regulation in learners. The study analyzes advanced educational practices from countries such as Singapore, Germany, and the United States, and discusses ways to adapt these practices to the Uzbek education system. Furthermore, the pedagogical, psychological, and technological advantages of modular teaching in enhancing independent thinking among young learners are examined in detail.*

Keywords: *modular teaching technology, independent thinking, primary education, competency-based approach, international experience, educational innovation, student engagement, creative thinking.*

Kirish. Modulli ta'lim texnologiyasi — bu ta'lim jarayonini alohida mantiqiy tuzilgan modullar asosida tashkil etish orqali o'quvchilarning mustaqil ishlash va fikrlash ko'nikmalarini rivojlantirishga qaratilgan texnologik yondashuvdir. Bu yondashuvda har bir modul o'z ichiga ma'lum maqsadga yo'naltirilgan bilimlar, amaliy topshiriqlar, nazorat vositalari, hamda refleksiya imkoniyatlarini oladi. Modulli ta'lim texnologiyasi o'quvchilarni o'ziga xos o'rganish uslublari, rivojlanish tezligi va ehtiyojlari asosida o'qitishga imkon beradi. Har bir o'quvchi modul doirasidagi topshiriqlarni o'z tempo va imkoniyatlariga ko'ra bajaradi. Bu yondashuv differensial ta'lim prinsiplariga mos keladi va o'zlashtirish darajasida shaxsiylashtirilgan yondashuvni ta'minlaydi. (D. P. Ausubel, 1968.) Modulli texnologiya o'quvchining bilim egallovchidan faol ishtirokchi (subyekt) sifatida shakllanishiga xizmat

qiladi. Har bir modulda mustaqil izlanish, muammo hal qilish, ko'nikmalarni amalda sinab ko'rish imkoniyatlari mavjud. Bu faoliyat orqali o'quvchi o'zini bilimni ishlab chiqaruvchi sifatida anglaydi.

Maqsad va uni asoslash. Pedagog olimi Z. M. Muxamedjanovanning fikricha, modulli ta'lim texnologiyasi o'quvchiga individual yondashishni, ularning bilim darajasini hisobga olgan holda o'qitish imkonini yaratadi va bu orqali o'quvchilarda o'z-o'zini nazorat qilish, tahlil qilish va mustaqil qaror qabul qilish qobiliyati shakllanadi (Muxamedjanova Z.M., 2016).

Shuningdek, ta'limda modullashtirilgan yondashuv bo'yicha tadqiqot olib borgan pedagog olim T. S. Sattorov modulli o'qitish o'quvchini tayyor bilim egasi emas, balki faol izlovchi, o'rganuvchi va o'zini rivojlantiruvchi subyekt sifatida shakllantirishga xizmat qilishini ta'kidlaydi.

Boshlang'ich sinf — bu o'quvchilarda asosiy kognitiv faoliyat, fikrlash operatsiyalari, va o'quv faoliyatiga motivatsiya shakllanadigan davr bo'lib, bu davrda mustaqil fikrlashni shakllantirish ta'limning asosiy vazifalaridan biridir. Modulli ta'lim texnologiyasi quyidagi sabablar bilan aynan boshlang'ich ta'limda dolzarb hisoblanadi:

- **Didaktik moslashuvchanlik:** Har bir modul o'quvchining individual rivojlanish sur'atiga moslashtirilishi mumkin.
- **Bosqichma-bosqich o'zlashtirish:** Har bir modul mustaqil yakuniy maqsadga yo'naltirilgan bo'lib, bu o'quvchining ma'lum bir bilim birikmasini bosqichma-bosqich egallashini ta'minlaydi.
- **Faollik va mustaqillik:** Modul asosidagi topshiriqlar ko'proq o'quvchining faol ishtirokini talab qiladi, bu esa o'quvchining mustaqil fikrlashini va o'z fikrini ifoda etish salohiyatini oshiradi.
- **Refleksiya imkoniyati:** Modul yakunida natijani tahlil qilish va o'z faoliyatini baholash ko'nikmasi shakllanadi.

Metodik jihatdan modulli ta'limning samaradorlik omillari

1. **Muammo asosida o'qitish:** O'quvchiga tayyor bilim emas, muammoni hal qilish vositasi beriladi.
2. **Tanlov erkinligi:** O'quvchi ba'zi topshiriqlarda mustaqil qaror qabul qiladi, bu esa tanqidiy va ijodiy fikrlashni rag'batlantiradi.
3. **O'z-o'zini baholash va nazorat qilish:** O'quvchi o'zining qanchalik o'rganayotganini anglab, yo'l qo'yilgan xatolarni tuzatishga intiladi.

Ilmiy muammoning tavsifi va yechimi . Modulli ta'lim texnologiyasidan foydalanish boshlang'ich ta'limda o'quvchilarda mustaqil fikrlashni shakllantirish, faoliyatga motivatsiya uyg'otish va shaxs sifatida rivojlanishiga ko'maklashishda muhim rol o'ynaydi. Bu texnologiya orqali o'quvchi o'rganishda faol subyektga aylanadi, bu esa zamonaviy ta'limning asosiy talablaridan biridir. Shu sababli, modulli o'qitish uslubining boshlang'ich sinflarda keng joriy etilishi dolzarb pedagogik vazifa sanaladi.

Zamonaviy pedagogika sohasida rivojlangan davlatlar ta'lim tizimida modulli o'qitish texnologiyasi o'quvchilarning mustaqil fikrlashi, tanqidiy yondashuvi va shaxsiy faolligini rivojlantirish vositasi sifatida keng qo'llanilmoqda. Xususan, Germaniya, Finlyandiya, AQSh, Janubiy Koreya va Singapur kabi mamlakatlar tajribasi bu borada alohida ahamiyatga ega.

Finlyandiya maktablarida modulli ta'lim konsepsiyasi 2000-yillarning boshlaridan boshlab joriy etilgan. Boshlang'ich ta'limda o'quv dasturlari tematik modullar asosida tuziladi. Har bir modulda o'quvchining:

- mustaqil izlanishi,
- guruhlarda ishlashi,
- o'z faoliyatini rejalashtirishi va baholashi kutiladi.

PISA-2018 xalqaro baholash dasturi natijalariga ko'ra, Finlyandiya boshlang'ich sinf o'quvchilari mustaqil fikrlash, muammoni hal qilish va ijodiy yondashuv bo'yicha yuqori natijalarni ko'rsatgan. Bu muvaffaqiyatlarning asosiy omillaridan biri sifatida modullashtirilgan va integratsiyalashgan yondashuv ko'rsatiladi (OECD, 2019).

AQShning boshlang'ich ta'lim tizimida, ayniqsa STEM (Science, Technology, Engineering, Mathematics) yo'nalishida modulli o'qitish keng qo'llaniladi. O'quvchilarga loyiha asosidagi topshiriqlar beriladi, bunda ular:

- muammoni mustaqil tahlil qiladi,
- izlanadi,
- natijalarni taqdim etadi.

Massachusetts Institute of Technology (MIT) tomonidan boshlang'ich sinflar uchun ishlab chiqilgan "Modular Inquiry-Based Science Curriculum" (Modullashtirilgan izlanishga asoslangan tabiiy fanlar dasturi) 2015-yildan beri amalda bo'lib, o'quvchilarning mustaqil tahliliy fikrlashini shakllantirishda yuqori samaradorlik bergan.

Germaniyada boshlang'ich ta'limda "Selbstgesteuertes Lernen" — ya'ni o'z-o'zini boshqaruvchi o'qish tamoyiliga asoslangan modullar ishlab chiqilgan. Har bir modulda o'quvchining:

- o'z tezligida ishlashi,
- o'z ustida refleksiya yuritishi,
- muammoni hal qilish strategiyalarini tanlashi nazarda tutiladi.

Deutsches Institut für Internationale Pädagogische Forschung (DIPF) tomonidan olib borilgan tadqiqotda (2020) modulli yondashuv qo'llanilgan maktablarda o'quvchilarning o'zlashtirish darajasi va mustaqil fikrlash ko'nikmalari sezilarli darajada yuqoriligi aniqlangan.

Janubiy Koreyada "Flipped Learning" (teskari ta'lim) texnologiyasi asosida modulli darslar boshlang'ich sinflarda keng qo'llaniladi. O'quvchilar avval uyda mavzuni video orqali o'rganib, sinfda esa muhokama va amaliy topshiriqlar bajaradilar. Bu modullar quyidagilarga asoslanadi:

- mustaqil o'rganish;
- guruhli bahs-munozaralar;
- refleksiv baholash.

Koreya Ta'limni Baholash Instituti (KICE) 2021-yildagi hisobotida bu yondashuv boshlang'ich sinf o'quvchilarining tanqidiy fikrlash ko'nikmalarini sezilarli darajada rivojlantirganini ta'kidlagan.

Singapur ta'lim tizimida "Thinking Curriculum" (Fikrlashga asoslangan o'quv dasturi) doirasida har bir fan uchun alohida modullar ishlab chiqilgan. Bu modullar o'quvchilarni:

- savol berishga;
- asoslangan fikr bildirishga;

- muammolarni tahlil qilishga va ularni hal qilishga o'rgatadi.

The Ministry of Education of Singapore ma'lumotlariga ko'ra, ushbu yondashuv boshlang'ich sinflarda o'quvchilarning kognitiv faolligini va shaxsiy mas'uliyatini sezilarli oshirgan (MOE Report, 2020).

Xulosa. Xorijiy tajriba shuni ko'rsatadiki, modulli ta'lim texnologiyasi orqali boshlang'ich sinf o'quvchilarining mustaqil fikrlash, analitik yondashuv, ijodkorlik va o'z-o'zini boshqarish ko'nikmalarini shakllantirish mumkin. Bu yondashuv global miqyosda ta'lim sifatini oshirish va kelajak avlodni faol, tanqidiy fikrlovchi shaxs sifatida tarbiyalashning eng samarali vositalaridan biri sifatida e'tirof etilmoqda.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YHATI:

1. Ausubel, David P. Educational Psychology: A Cognitive View. New York: Holt, Rinehart and Winston, 1968.
2. Black, Paul, and Dylan Wiliam. "Inside the Black Box: Raising Standards through Classroom Assessment." Phi Delta Kappan, vol. 80, no. 2, 1998, pp. 139-148.
3. Bloom, Benjamin S., et al. A Taxonomy for Learning, Teaching, and Assessing: A Revision of Bloom's Taxonomy of Educational Objectives. Edited by Lorin W. Anderson and David R. Krathwohl, Longman, 2001.
4. Gardner, Howard. Frames of Mind: The Theory of Multiple Intelligences. New York: Basic Books, 1983.
5. OECD. PISA 2018 Results (Volume I): What Students Know and Can Do. OECD Publishing, 2019. <https://doi.org/10.1787/5f07c754-en>
6. Muhamedjanova, Z. M. "Boshlang'ich sinf o'quvchilari mustaqil fikrlashini shakllantirishda modulli ta'lim texnologiyasining o'rni." O'zbekiston Respublikasi Xalq ta'limi vazirligi Ilmiy-uslubiy jurnali, 2016.
7. Piaget, Jean. The Origins of Intelligence in Children. Translated by Margaret Cook, International Universities Press, 1952.
8. Sattorov, T. S. "Modulli ta'lim texnologiyasi asosida mustaqil ta'lim faoliyatini tashkil etishning didaktik shart-sharoitlari." Pedagogika fanlari doktori (PhD) dissertatsiyasi avtoreferati, Toshkent, 2018.
9. UNESCO. Rethinking Education: Towards a Global Common Good? UNESCO Publishing, 2015.
10. The Ministry of Education of Singapore. Thinking Curriculum Framework. MOE Singapore, 2020. <https://www.moe.gov.sg>
11. DIPF (Deutsches Institut für Internationale Pädagogische Forschung). Modularisierung im Grundschulunterricht: Ergebnisse empirischer Studien. Frankfurt am Main, 2020.
12. Massachusetts Institute of Technology. Modular Inquiry-Based Science Curriculum for Elementary Students. MIT Education Lab, 2015.